

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Job

II

Een blik in de hemel

Job zelf krijgt pas heel aan het eind God te „zien“, maar ons wordt reeds in het begin een blik gegund in de hemel. In de proloog van het boek „Job“ leren we op een heel speciale manier de hemel kennen. We kijken als achter de coulissen van het aards gebeuren. We leren de aarde kennen als het podium waarop het leven zich afspeelt. Als even de coulissen opzij geschoven worden gaan we iets van het gebeuren op het podium verstaan. Daar in de hemel wordt het drama van Jobs lijden geënceneerd en geregisseerd.

Zo was het maar niet die ene keer, zo is het nog. De dingen gebeuren op aarde vanuit de hemel. Men hoeft maar één keer in de hemel gekeken te hebben, om dat voor goed te weten en er voor altijd door getroost te worden.

We krijgen dus een blik in de hemel... en zie, daar is het geen doodse, ijzige, grijze stilte. Daar is het een en al leven en bewegen. Rondom de troon van God. Rond de stoel van onze hemelse Vader. Het is daar een komen en gaan van dienstknechten des Allerhoogsten, die altijd klaar staan ten dienste dergenen, die de zaligheid beërven. Daar zijn ook de engelen, die worden gezonden naar de vorstenhoven, naar de regeergebouwen, naar de vergaderingen der verenigde naties. Om wijsheid te geven, waar om wijsheid gevraagd wordt. Om verwarring te scheppen, waar verwacht wordt de wijsheid, die van boven is.

En daar in die hemel, zie, daar is tot onze grote verbazing en aanvankelijke ontzetting ook **satan** present! Dat hadden we niet gedacht, toen we zeiden: onze Vader, Die in de hemelen zijt. Dat satan daar ook zou zijn. Zijn er daar boven dan toch twee goddelijke machten, die elkaar de kaatsbal van Jobs leven toewerpen?

Maar neen, de satan heeft als gevallen engel wel toegang tot de hemel, maar hij komt er om rapport uit te brengen. Hij staat niet op zichzelf, hij opereert niet op zichzelf, hij staat en opereert onder Gods bestuur. Hij roept niet God, maar God roept hem ter verantwoording: vanwaar komt ge? Satan heeft een zwerftocht gemaakt over de aarde, een zwerftocht, die een speurtocht was. Als een speurhond heeft hij overal gespeurd naar de ongerechtigheden der kinderen Gods. Daar heeft hij een ontzaglijk fijne neus voor. En als hij wat gevonden heeft brengt hij het bij God aan met een gezicht van: zijn dat Uw kinderen? Wilt U dáár Vader over zijn?!

Deze keer vraagt God hem eigenbeweiging of hij wel acht geslagen heeft op Job, want niemand op aarde is zó vroom en oprecht, godvrezende en wijkende van het kwaad. Je kunt echt horen, dat de HERE

Wat wil Paulus dat zij, de gelovigen, leren? Dat de een niet tegen de ander vanwege zijn leraar opgeblazen worde; dat is, dat zij niet om der leraren wil zich verhovaardigen, noch hun namen misbruiken om tweedracht te maken en de gemeente door onenigheid te verscheuren. En merk op, dat de opgeblazenheid de oorzaak en het begin aller tweedracht is, als een iegelijk meer dan recht is zich aanmatigt, en anderen aan zich zoekt te onderwerpen.

Calvijn.

niet weinig trots is op Job! Dat is nu eens een jongen, waar Vader mee voor de dag kan komen! Meestal is er weinig tegen in te brengen, als de satan de wandaden van Gods kinderen opsomt. Natuurlijk heeft Vader daar veel verdriet van. Maar deze keer straalt er blijdschap uit Vaders ogen, als Hij de satan attendeert op die ene zoon Job.

Natuurlijk heeft de satan Job allang opgemerkt, maar even natuurlijk heeft hij over Job gezwegen. Aan Job heeft hij niets.

Maar als dan God zelf zo met nadruk en vaderlijke trots Job op de voorgrond schuift, dan wil de satan toch niet erkennen, dat er tenminste op Job niets aan te merken is. En dan plaatst hij zijn gemene insinuatie: is het soms om niet dat Job U vreest? Het is voor hem zo'n toer niet! Hij heeft een leven als een prins, binnen de veilige omtuining van al Uw gaven. Hij vaart er niet weinig wel bij, dat hij het met U houdt. Maar wat blijft er vanover, wat wordt er van Job, als U hem alles eens afneemt?

De satan zegt eigenlijk: wedden? En de HERE gaat op de weddenschap in. Niet omdat die vrome Job zo sterk is, durft de HERE dat wel aan, maar omdat het goud van Jobs vroomheid van God komt, daarom kan het gerust in de smeltkroes. Het gaat om Gods eigen werk in Job. En daarom neemt de HERE ook geen enkel risico, als Hij Job in satans hand geeft.

En dan gebeurt het allemaal op aarde en in Jobs leven: het eerste bedrijf van het drama.

Daarna wordt ons weer een blik achter de schermen gegund. Weer zijn in de hemel de engelen bijeen. Weer maakt de satan zijn opwachting. Weer vraagt de HERE: heb je Job wel gezien? Maar dan moet u horen de blijde triomf in Gods stem, als Hij eraan toevoegt: en nóg volhardt hij in zijn vroomheid! hoe-wel ge Mij tegen hem opgezet hebt om hem zonder oorzaak in het verderf te storten.

De satan heeft de weddenschap verloren. Deze eerste ronde is voor God!

Maar hij geeft het niet op! Doet een nieuwe voorslag: tast hem aan in zijn lichaam, zijn gezondheid, niets is de mens nader dan zijn eigen vlees, en zie dan, of hij niet openlijk met U breekt.

Weer gaat de HERE er op in. Wordt dat niet te erg? Gaat dat niet te ver? Maar als Vader niet zeker geweten had: ondanks alles blijft Job mijn kind en aan Mij verbonden!... Hij had het niet gedaan.

Je houdt je hart soms vast, als je een vader met zijn kleine kind ziet spelen: hij gooit het hoog in de lucht, zal hij straks niet misgrijpen? Maar het kind vertrouwt blindelings op vaders kracht en behendigheid.

Wat een Vader hebben we in de hemelen!

En juist om dat tot onze troost en zekerheid te bewijzen, geeft Hij Job over. Tot het uiterste. Job moet lijden om het werk Gods, de kracht des Vaders, de trouw des HEREN als onverbreekelijk voor te stellen. Voor heel de wereld. Voor engelen en mensen. Voor de kerk en voor de satan. Job is een schouwspel geworden — tot eer van God. En tot bevestiging van het gelovig vertrouwen van al Gods kinderen op hun hemelse Vader! En om satan op de mond te slaan!

Zo was Jobs lijden. Anders dan van Jezus Christus. Dat is er niet mee te vergelijken. Dat is nergens mee te vergelijken. Dat was verzoenend. Jobs lijden was demonstrerend. Demonstratie van de kracht van Gods vaderschap en ons kindschap.

„Onze Vader, Die in de hemelen zijt“.

Die hemel lijkt zo ver. En zo oneindig hoog boven ons leven op aarde. Maar in die hemel is Vader! en van Hem zijn wij op aarde

UIT DE INHOUD:

Job (II)	C. P. P.
De bidder van Roepersfontein	D. V.
Het werk begint weer.... maar hoe? (II)	C. V.
Enkele opmerkingen over Kerk en Maatschappij	J. W.
Welvaart en welvaartsdenken	H. C. S.
Persschouw	C. V.
Kritische krabbel	Frater
Theologische Hogeschool-dag 1960	
Kerknieuws	

kinderen! En daarom: zo hoog de hemel is boven de aarde, is Zijne goedertierenheid (d.i. verbondstrouw!) geweldig over degenen, die Hem vrezen. Hij slaat tóch, schoon oneindig hoog, op hen het oog, die nederig knielen.

Wat er nu ook gebeurt in mijn leven op aarde, daar in de hemel is Vader Die weet wat zijn kinderen nodig hebben of missen moeten. Die weet, dat het kardinale punt in ons leven, waar het tenslotte altijd weer om gaat, ons **kindschap is bij God**. Onze band aan Vader.

En nu kunnen we veel van Vader krijgen, maar niets gaat die band te boven. En veel kan ons worden afgenomen, maar nooit deze gemeenschap.

En dank zij de nog altijd onaangestaste band van het vaderschap en het kindschap kan Job in zijn lijden zeggen: de HERE heeft gegeven, de HERE heeft genomen, de naam des HEREN zij geloofd!

Ja, hij kan dat zeggen, omdat die band te waardevoller gaat schitteren in zijn oog, naar mate hem met stukjes en beetjes alles en alles afgenomen wordt en hij niets anders meer overhoudt dan dit ene. Maar dat is dan ook **alles!**

En dat was het nu juist wat de satan bewistte. Job dient de HERE alleen om al wat hij van God gekregen heeft, insinuerde de satan. Neem goed en bloed hem af, delf al zijn kinderen het graf, en hij zegt U, o God, vaarwel.

Maar het kwam **niet** uit.

Heb ik teveel gezegd, toen ik zei: met de eerste regel van het Onze Vader is eigenlijk alles gezegd? Als we dit ene zinnetje, al is het op de mestvaalt, met niets dan een scherf van ons geluk, — al is het in de gevangenis, — al is het onder een zwaar kankerlijden, — al is het in een concentratiekamp, — al is het in de hoogste aanvechttingen, — als we dit ene zinnetje maar kunnen blijven zeggen: onze Vader, Die in de hemelen zijt.

Neen, dan gaan we niet blind door het leven. We zien dan heus wel alle gevaren en moeiten, alle zorgen en beproevingen voor Gods kinderen op aarde. Als je het Jobsgebeuren op je hebt laten inwerken, dan ben je geen idealist meer en geen optimist. Maar dan hebben we toch vanuit onze aardse nood in de **hemel** mogen kijken! En we hebben dan toch de **hemel in actie** gezien boven ons leven op aarde. En we weten dan toch dat we hier niet alleen maar een beetje voort tobben, en dat het niet waar is dat de hemel zich niets van ons op aarde aantrekt. Al wat ons op aarde passeert en overkomt, dat is éerst in de hemel geweest! Dat is eerst dáár gewogen, en gewogen, en Vader legt zijn kinderen niets op wat **Zijn werk** in hen niet zou kunnen dragen.

Altijd is in alle leed Vaders hand er ook!
Altijd koepelt Zijn hemel zich bewarend over het leed van Zijn kinderen heen!

De naam van Jezus

Staat de naam van Jezus wel in het boek Job. Neen, maar ze staat ook niet in het Onze Vader. Hij staat er niet in, maar wel er achter, met zijn volkomen gehoorzaamheid en volbrachte zoenoffer, met zijn genade en Geest. Hij treedt voor de Vader met al Zijn gekochten, en Hij zegt: ziedaar, Vader, ik en de kinderen die Gij mij gegeven hebt, en dan treedt Hij terug en gaat midden tussen de kinderen des Vaders staan en zegt met ons mee: onze Vader Die in de hemelen zijt. Mijn God en uw God. Mijn Vader en uw Vader, zegt Hij bij zijn opstanding. Jezus

slaat in deze aanspraak als het ware Zijn armen om ons heen en voert ons tot die hoge hemeltrouwen en fluistert ons in het oor: toe maar, durf maar, zeg maar Abba, Vader.

Alleen door **Hem** is de hemel ons niet meer van koper of vol dreiging. Dank zij **Hem** is de hemel ons vol van de milde handen en vriendelijke ogen des Vaders.

Dan leeft daar het leven van alle leven. Dan springen daar de fontein van alle genade, dan troont daar de Heer van alle heren, dan woont daar de Gever van alle gaven, dan klopt daar dat onvergelykelijke Vaderhart, voor al zijn kinderen.

Geloofd zij de Vader van onze Here Jezus Christus. Die om Zijntwil ook onze Vader in de hemelen is.

C. P. Plooy.

De bidder van Roepersfontein¹⁾

Richteren 15 : 18, 19 :

Toen Simson hevige dorst kreeg, riep hij tot de **HERE**: Gij hebt door Uw knecht deze grote verlossing geschonken, en nu moet ik van dorst sterven en zal ik in handen vallen van de onbesnedenen!
Daarop deed God een spleet ontstaan in de holte te Lechi, en er stroomde water uit, zodat hij drinken kon, en zijn levenskracht terugkeerde en hij weer opleefde. Daarom noemde hij die bron: Bron van de roepende. Zij bevindt zich te Lechi tot op de huidige dag.

Geachte luisteraars,

Vanmorgen ga ik u het verhaal vertellen van een man, die gebeden heeft en wiens gebed ook is verhoord.

Die man is Simson.

Zojuist heeft hij een geweldige overwinning behaald op de Filistijnen, de vijanden van het volk Israël. Wij zagen hem op het toppunt van zijn kracht.

Met een verse ezelskaak in de hand sprong hij midden in dat leger van Filistijnse mannen, die gekomen waren om hem gevangen te nemen en heel in zijn eentje ranselde hij dat leger uit elkaar en sloeg hij met die ezelskaak duizend man dood.

Je zou zo zeggen, dat zo'n man toch echt niet behoeft te bidden. Zo'n krachtpatser, zo'n atleet met lenige spieren verwacht je niet op zijn knieën te zien. Als je het over bidden hebt, dan denk je aan iemand, die afhankelijk is en klein en zwak, die alleen maar wat kan als een ander hem helpt.

Misschien dat daarom ook wel in alle vreslagen, die je van de Olympische Spelen ziet en hoort en leest, vrijwel nooit over bidden gesproken wordt en over geloof en zo en over God.

Misschien, dat mensen, die zo erg veel kunnen en die door de grote massa afgodisch gehuldigd worden, het wel zonder geloof kunnen en zonder God en zonder gebed.

Dat dacht tenminste Simson ook wel een beetje.

Als je dat lied leest, dat hij zong, toen hij heel alleen die duizend Filistijnen had doodgeslagen, dan zie je wel, dat hij zichzelf een flinke kerel vond.

„Met een ezelskaak sloeg ik dat ezelstuig, met een ezelskaak duizend man!”

Hier staat met wel heel grote nadruk dat woordje: ik! Dat heb ik gedaan, ik, Simson, de held van Kaakbeenhoogte!

Maar als wij alleen maar deze episode uit Simsons levensverhaal kenden, zou hij niet genoemd zijn in dat elfde hoofdstuk van de brief aan de Hebreëen. U weet wel, dat hoofdstuk, waarin de helden van het gelóóf een plaats gekregen hebben. Want een held van het gelóóf is in heel veel gevallen heel wat anders dan een held van het stadion en dan een kampioen van een bokswedstrijd.

Dat Simson die duizend man heeft kunnen overwinnen, dat kon hij presteren door gegeven kracht. De Heilige Geest, Die altijd er op uit is Gods kinderen te helpen en te beschermen, heeft Simson in staat gesteld op dat ogenblik een verlosser van zijn volk te zijn, type van de Here Jezus Christus, Die ook heel alleen de verlossingsstrijd heeft gestreden, tot het behoud van zondaren, die het eeuwige leven zouden mogen binnengaan.

Maar alleen wie gelóóft, erkent, dat zijn

kracht gegeven kracht is.

Tot dat geloof moest Simson worden gebracht.

Zoals ieder ander. Niemand kan geloven uit zichzelf.

God moet het geloof geven.

De Here doet dat op Zijn eigen wijze.

Met elke gelovige doet God het weer anders.

Simson werpt Hij van de hoogte van zijn overwinning in de diepte van zijn dorst. Daar weten wij ook wel van mee te praten. Grote hoogten liggen soms naast grondeloze diepten. Na een ogenblik van geweldige geloofspanning is er ineens de depressie en alles lijkt weggenomen.

Zie maar naar Simson.

De held ligt te kruipen op de grond. Hij heeft dorst gekregen, geweldige dorst en nergens is water, geen druppel.

Daar ligt hij te versmachten van dorst.

Daar is ook Gods leiding in. Laten we dat maar goed zien.

Simson is een geroepene Gods. Hij kan wel eens dwaze en ongelovige dingen doen. Maar God houdt hem vast. God vervult in hem Zijn beloften.

Als hij hoogmoedig van God afdwaalt, haalt God zelf hem terug. God laat niet toe, dat Zijn Naam in Zijn kerk en in Zijn kinderen gelasterd wordt.

De grote sterke held Simson wordt ineens weer gezet op de plaats van een heel gewoon en klein menskind. Als hij in leven wil blijven, kan hij alleen maar als een smekeling aankloppen bij de God van hemel en aarde, Die ook de God is van een enkele mensenziel, van een kind, dat in nood is.

En Simson doet dat dan ook.

Hoor, hoe hij bidt: **HERE**, Gij hebt door Uw knecht deze grote verlossing geschonken en nu moet ik van dorst sterven en zal ik in handen vallen van de onbesnedenen.

Dat klinkt al wat anders dan het lied dat hij zoëven heeft gezongen.

Alle bravuur is nu weg. Hij ziet nu de **HERE** weer. Hij is van zijn voetstuk afgekomen. Hij heeft Gods les geleerd.

Zijn dorst doet hem te beter zijn eigen plaats weer zien. Niet ik, **HERE**, maar Gij, Gij hebt deze grote verlossing geschonken. **Gij**, door Uw knecht!

Hij ziet zich nu als knecht des **HEREN**. als ambtsdrager. Als geroepene.

Zo wil de Here ons zien.

Zo houdt de Here van ons, als we in deze gemoedsstemming zijn. Als we het dan ook echt menen.

Dat Simson duizend man dood sloeg in enorme kracht, was niet, opdat de massa hem toejuichen zou als de held van de dag en opdat hij met zijn gouden medaille bejubeld zou worden als de held van de vuist, maar opdat het duidelijk worden zou, dat God Zijn volk niet vergeet en Zijn beloften gedenkt. Want dat volk, welks kampvechter Simson was, is het volk van de belofte, het volk, dat bestaat en dat gezegend wordt, opdat daaruit de Christus zou worden geboren.

Opdat Gods trouw zou blijken, daarom deed God Simsons spieren zwellen en daarom was die ezelskaak een geducht aanvalswapen in zijn handen.

Zo moeten wij het zien en zo moet Simson zelf het leren zien.

Want niet, wie roept: heil u, o mens! zal binnengaan in het koninkrijk der hemelen,

maar wie de Heiland leert aanbidden als de Bron van zijn kracht en als de steun van zijn leven.

De held van Kaakbeenhoogte moet worden de bidder van Roepersfontein.

Daarom krijgt Simson dorst, opdat hij weer komen zou op de plaats, waar hij hoort, op de knieën voor zijn God.

De Here leidt telkens weer Zijn kinderen door de diepte, opdat zij hun hoogmoed afleggen en weer leren buigen voor de majesteit van hun God.

Zie, de held bidt!

Wat is de mens klein, o wat is de mens nietig, die bidt. Een bidder kan niet rechtop blijven staan. Hij balt zijn vuisten niet naar de hemel. Hij schreeuwt niet om zijn recht. Hij eist niet en hij dreigt niet en hij heeft geen grote mond.

Een bidder weet zich zo afhankelijk, zo machteloos zwak in zichzelf. Hij ziet zijn eigen verzondigde leven en zijn eigen zwarte hart. Hij vraagt: o Here, vergeef! o Here, wees genadig! Laten Uw vijanden niet juichen om mijn val. Laten zij Uw grootheid zien!

Zo bidt Simson. In de hete zon. Op de dorre aarde.

En dan, dan is er het wonder Gods.

Heel duidelijk, niet te ontkennen.

Daar, waar geen water is, scheidt God een bron. God deed een spleet ontstaan in de holte te Lechi en er stroomde water uit, zodat Simson drinken kon en zijn levenskracht terugkeerde en hij weer opleefde.

Daarom noemde hij die bron: bron van de roepende of wel Roepersfontein.

Dat heeft de **HERE** vaker gedaan.

Dat heeft Israël ondervonden in de woestijn, dat God water doet spuiten uit de rots.

Als de **HERE** er is in Zijn verbondstrouwen en in Zijn Goddelijke zorg voor Zijn volk, dan is Christus daar. Dan gaan de rotsen open en sproeien fontein.

Als Simson hier water drinken kan door het wondervol ingrijpen Gods, dan zien we hier Messiaanse heerlijkheid.

Simson is er in de openbaringsgeschiedenis ter wille van de Christus.

Simson helpt mee de weg vrij te houden en als het moet open te breken met geweld voor de komst van de Messias, voor de vergadering en de bewaring van Christus' kerk.

Dit moet Israël weten en dit moeten de gelovigen weten in alle tijden van het wereldbestaan, dat het nooit **mensen** zijn, die de eigenlijke verlossing brengen, maar de **HERE** alleen.

Het is de wijsheid Gods, die dat verhaal van die biddende Simson laat optekenen in de Bijbel.

God haalt er ons allen bij.

Hij zegt: Ziet u het wel! Let u op hetgeen hier gebeurt?

Hebt u misschien de neiging om die vuistvechter op het schild te heffen en hem rond te dragen in grote glorie?

Ziet dan vóór u dit doet, hoe diezelfde sterke strijder er even later aan toe is. Ziet hem na zijn overwinning in zijn depressie.

Die Simson is ook maar een heel gewoon mens, die bij God geen streepje vóór heeft boven anderen, die niet zulke sterke spieren hebben.

Met heldenverering is God niet gediend en wordt de kerk niet gebouwd.

Grote-mannen-cultus brengt alleen maar in groot gevaar, die mannen zelf en ook de kerk des **HEREN**.

Het zijn sterke benen, die de weelde kunnen dragen van bovenmatige verering.

En wij zelf lopen het gevaar, dat wij door te veel naar mensen te zien, het uitzicht op de Here Jezus helemaal verliezen.

Het moet altijd blijven:

Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen, Men loov' **Hem** vroeg en spa.

Wanneer we Simson zien in het gebed, dan begrijpen we beter, waarom ook zijn naam genoemd wordt in de erelijst van de geloofshelden in Hebreëen 11.

Ook hij is één van de velen, in wier leven duidelijk naar voren springt, dat voor de Here niets te wonderlijk is.

Met zijn levensverhaal wil de Geest des Heren ons vandaag bemoedigen.

Wij hebben telkens weer nodig zo'n bemoedigend klopje op onze schouder.

Wij zitten steeds weer in de put. Er gebeuren zoveel nare dingen, die ons alle moed dreigen af te stelen.

We zingen ons hoogste lied en — ineens gebeurt er wat, waardoor we met een smak tegen de grond worden gegooid.

We hebben zo'n mooi gezin en we zijn blij, dat het weer september is en alles z'n gewone gang gaat en — zomaar scheurt God één van onze kinderen weg!

We zien uit naar de dag, waarop het pensioen zal ingaan. Veel zorgen vallen dan weg. Dan komt er tijd voor de krant en voor de tuin en voor een reisje langs de getrouwde kinderen. Maar, als het zover is, neemt de Here de krachten weg en daar zitten we, aan huis gebonden en geen van onze plannetjes kan doorgang vinden.

Wat moeten we dan?

Wat we dan moeten? Dan moeten we gelóven! Dan moeten we de Here blijven vasthouden. Dan moeten we gaan bladeren in het boek van Gods openbaringsgeschiedenis, zoals de schrijver van de brief aan de Hebreëen dat deed.

Dan moeten we moed putten uit wat God in het verleden deed.

Want die God is er vandaag nog. Dezelfde.

Die God, Die water deed ontspringen uit die dorre aarde, opdat Simson drinken kon, is vandaag niet veranderd. Dat kán Hij nog en dat dóét Hij nog.

Hij helpt ook nu Zijn kinderen, allen, die gelovig en afhankelijk Hem aanroepen in het gebed.

Ook nu is God een Hoorder van het gebed.

Ook vandaag is in uw persoonlijk leven en in het leven van de volkeren der aarde voor God, de Vader van Jezus Christus, niets te wonderlijk.

Laat alles maar aan Hem over. Hij weet, wat Hij doet en waarom Hij het doet.

Als u maar bidt. Bidt, niet om de vervulling van al uw wensen, maar om de verheerlijking van Zijn Naam. Daar gaat het om. Daar gaat alles om, in de grote wereld en in uw kleine leven.

God is getrouw. Hij verlost, maar — op het gebed van de Zijnen.

Weest dan allen bidders, luisteraars.

Draagt uw eigen nood en de nood van ons volk en van de wereld op aan de troon van Gods genade.

Bidders worden helden en God maakt helden tot bidders in de grote strijd voor Zijn Koninkrijk.

Veel helden worden op het schild verheven vandaag, op het „ereschavot" in Rome met de 1, de 2 en de 3.

Nationale vlaggen gaan omhoog. Nationale hymnen worden gespeeld.

Maar de echte helden in het Koninkrijk Gods zijn niet de atleten en de worstelaars en de roeiers, al kunnen ook zij, als zij de Here vrezin, Gods kinderen heten. Maar het zijn de bidders van Roepersfontein.

Daar werkt Gods Geest, daar werkt door de verlossing van de Here Jezus Christus. Daar, in de binnenkamer van het gebed, worden de helden gevormd in de strijd des Heren, tot de glorie van Zijn Naam.

Zalig de bidder van Roepersfontein!

God zal hem horen.

Z.

D. Vreugdenhil.

1) Toespraak voor de microfoon van de N.C.R.V. op donderdag 8 sept. 1960

in deze verhouding tot elkaar geplaatst en vraagt nu ook dat ze overeenkomstig die verhouding met en voor elkaar leven.

Er is in de gemeente wat deze waarheid, deze werkelijkheid betreft, zoveel misverstand en zonde.

Heel sterk leeft b.v. de psychologische instelling, krachtens welke men de gemeenschap tussen christenen beperkt tot hen voor wie men wat „voelt". Het „gevoel", het gevoel van genegenheid, sympathie, dus de emotionele aantrekking en binding wordt dan de maatstaf, het criterium, waarnaar men een religieuze, een „christelijke" gemeenschap opbouwt. Binnen de kerk. Of ook uit leden der kerk met niet-leden daarvan. Men heeft het zo prettig met elkaar. Men „voelt" elkaar zo goed „aan". Men „begrijpt" elkaar zo goed.

Het is opmerkelijk, dat zo heel weinig mensen beseffen, het dóór hebben, dat heel dat gedoe puur egoïstisch is. Men zoekt de mensen, die men zelf prettig, aangenaam, sympathiek vindt. En men vormt een gemeenschap waarin men vóór alles zelf geniet, zichzelf uitleven kan.

Duurzaam zijn deze gemeenschappen meestal niet. Wanneer het gevoelscontact wordt gestoord — en dat gebeurt gauw, soms om een kleinigheid — dan slaat het sympathiegevoel om in een gevoel van afkeer, soms zelfs van haat.

Een ander kwaad, dat ten opzichte van de ware gemeenschap in de kerk de gemeenschap der heiligen, wordt bedreven is dit, dat in plaats van het kind-zijn van de Vader, het lid-zijn van Christus' lichaam, het steen-zijn van de tempel des Geestes, bepaalde opvattingen, beschouwingen, ideeën, begrippen als gemeenschap vormende — en dus ook als ware gemeenschap brekende — krachten gaan functioneren. Als dat geschiedt dan ziet men kerkmensen naar elkaar toekruipen en aan elkaar klitten, die over onderscheiden dingen eenzelfde „gedachte" hebben. Er vormen zich dan groepen van „gelijk-denkeners".

Speciaal in de gereformeerde kerken heeft deze zonde onnoemelijk veel kwaad gedaan. Wat heeft ze verschrikkelijk geheet onder de Afscheidenen. Ze heeft de afgescheiden kerken aan de rand van de ondergang gebracht.

We hebben het zelf beleefd dat tot criterium van kerkelijke gemeenschap werd gemaakt een gedachte, een denkconstructie omtrent de kinderen der gemeente. Een gedachte die n.b. geen andere inhoud had dan een „houden voor" iets! En ook in onze eigen kerken stak dat kwaad steeds weer de kop op. Heeft men zo niet geopereerd met bepaalde beschouwingswijzen omtrent politieke organisaties, scholen enz.

In dit ellendige kwaad openbaart zich de zonde van het rationalisme. Men verabsoluteert eigen denken, eigen opvattingen, eigen begrippen. Zelfs zo, dat men die als criterium hanteert voor de vorming van een gemeenschap of beter gezegd: van een groep. In wezen is men zodoende gelijk aan de liberalen van de vorige eeuw. Bij hen ging het immers ook vóór alles om „gedachten". Zij beschouwden zichzelf als het „denkend deel der natie": En ze spraken over de niet-liberalen als de „anders-denkeners". Die in hun oog ook steeds de dommen waren.

De wortel van de beide genoemde kwaden is in feite de hoogmoed. Het verheffen, het verabsolueren van - in het eerste geval - het eigen gevoel. En - in het tweede geval - van het eigen denken. Omdat deze zonden uittingen zijn van menselijke hoogmoed, zijn de mensen in wie dit kwaad leeft dikwijls meedogenloos hard. Minachtend, laetdunkend worden de anderen besproken en behandeld. Ze worden met schorpioenen gekastijd. Gediskwalificeerd als „niet-goed-gereformeerd" of niet „echt-vrijgemaakt". Vaak ziet nu ook het kwaad optreden, dat men de andersdenkenden allerlei conclusies uit hun opvattingen in de schoenen schuift, conclusies die deze zelf hartgrondig verfoeien, maar die kans bieden hen zo zwart mogelijk te maken, hen in een sfeer van wantrouwen te doen leven. En men hoort dan kreten, waarin men den volke kond doet hoe erg het wel is. We horen het nog: „erger dan vóór Assen", „waarheden welke zelfs heidenen nog aanvaardden worden losgelaten" enz. En het slot is het pathetische, retorische geroep om het „heilig patrimonium" te handhaven, trouw te zijn enz. enz.

Het werk begint weer... maar hoe?

II

Gemeenschap der liefde

In ons vorige artikel wezen we er op, dat het de levende God in de verhouding tot zijn volk hierom gaat, dat allen Jezus Christus kennen. Jezus Christus en de kracht van zijn opstanding. Dat wil zeggen, dat heel het leven der kerk en van alle gelovigen ten volle door de gemeenschap met Christus zal worden beheerst, dat zij uit Hem leven, zijn wil doen, zijn gestalte vertonen, zijn geur verspreiden. En dat het bij alle kerkelijke arbeid nu ook daarom moet gaan.

Ik wil daar nu nog wat van zeggen.

We geloven, dat een kerk waarin het woord God en de sacramenten getrouw worden bediend inderdaad kerk van Christus is.

Ongetwijfeld zijn er in zo'n kerk allerlei huichelaars en goddelozen. En ook leven er onder hen die waarlijk kind van God zijn nog allerlei zonden en vertonen ze vele en velerlei gebreken. Maar ondanks dat is zo'n kerk toch metterdaad kerk van Christus.

In betrekking tot God de **Vader** is die kerk nu **huisgezin, huisgezin Gods**. Haar leden zijn Gods kinderen. Ze zijn kinderen van één Vader, van dé Vader. Daarom en zo zijn ze ook elkaars broeders en zusters. In de diepste en volste zin van het woord. Dáárom horen ze van elkaar. Daarom zijn ze er voor elkaar. Kinderen van één vader behoren onder één dak te leven, aan één tafel te zitten. Het moet zo zijn, dat wie één ervan aanrandt met allen te doen krijgt. Een aardse vader is een band, als het goed is **de** band, die de kinderen verbindt. Zou er van de hemelse Vader minder kracht tot eenheid, tot vereniging, tot gemeenschap uitgaan dan van een aardse Vader?

In de verhouding tot **Christus** heet de kerk en is de kerk diens **lichaam**. Ook dat wijst weer op een unieke, en zeer innige betrekking van de leden der kerk met elkaar. Leden van één lichaam zijn betekent eenvoudig: niet zonder elkaar kunnen leven, bestaan. Een van het lichaam afgesneden lid is een stuk lijk. De delen van een machine kun je uit elkaar halen. Ze veranderen er niet door. Je kunt ze ook weer in elkaar zetten. En dan „is er niets gebeurd". Maar het afscheiden van de leden van het lichaam is het hen overgeven aan de dood. De leden van een lichaam zijn zo ten volle van de gemeenschap met het lichaam en met elkaar

afhankelijk. Maar ze zijn er ook ten volle vóór elkaar. Het éne voor het andere. Het andere voor het éne. Alle voor het éne. Het éne voor alle. Kortom: allen voor allen. Dit is immers het wezenlijke van een lichaam dat alle leden ervan dóór en vóór en óm elkaar bestaan en functioneren. Als een lid ziek is, is het gehele lichaam ziek. Daarom is het ook voor ieder lid een levenskwesitie voor het belang van alle leden te zorgen. In het andere dient het ook zichzelf! Dan alleen als de leden van Christus' gemeente zo één lichaam vormen, vormen zij een levende gemeenschap, die een ere is voor het Hoofd en dan de zegen van dat Hoofd ontvangt en zo tot bloei komt.

In haar verhouding tot de **Heilige Geest** heet de kerk een **tempel**, opgebouwd uit levende stenen. Ook dat beeld wijst weer, op eigen wijze, op nauw verband en gemeenschap. Wij hebben vaak een hoge dunk van ons zelf. Maar wat is nu een steen? Wat doe je met een steen? Zo'n steen krijgt alleen betekenis in het geheel van het gebouw, van de tempel. Zich isoleren betekent daarom ook buiten de gemeenschap met de Geest geraken. Een steen die niet in de tempel wordt ingevoegd heeft geen deel aan de Geest die alleen in de tempel woont. In die tempel zijn voorts de stenen niet los op elkaar gelegd. Dan zou het bouwwerk niet blijven staan in de storm. Neen, ze zijn vast met elkaar verbonden. Als levende stenen zijn ze met elkaar vergroeid. De vele stenen zijn als één steen. Zo vormen zij het heilige kunstwerk, waaraan de Heilige Geest reeds van het begin der wereld af werkt en dat Hij straks op de jongste dag zal voltooid hebben tot eer van God.

Ik heb expres deze drie omschrijvingen van de concrete, zichtbare kerk, zoals die door de Schrift zelf worden gegeven, nog weer eens naar voren gehaald om er alle nadruk op te laten vallen, dat naar Gods orde, door de verlossende kracht van Christus en de werking van de Heilige Geest de leden van die kerk aan elkaar verbonden **zijn**.

Zo waarachtig als ze kinderen van God, leden van Christus' lichaam, stenen van de tempel des Geestes zijn zijn die leden van elkaar, horen ze bij elkaar, moeten ze met en voor en om elkaar leven.

Of ze dat zo „aanvoelen" of niet, weten of niet, willen of niet, doet aan deze stand van zaken niets af. God heeft de leden der kerk

In welk een totaal andere wereld komt men, als men zich verdiept in het onderwijs van de Christus en de apostelen.

Men wordt daarin allereerst geconfronteerd met de bittere werkelijkheid, dat de gemeente des Heren in deze wereld een volk is vol zonden, gebreken, ellendigheden.

Ja, in Christus is het volmaakt! Maar in de concrete werkelijkheid is er niets in om op te roemen. Calvijn vertolkte deze Schriftuurlijke waarheid in de aangrijpende woorden: „Welk een armzalige en verachte mensjes wij zijn, zijn wij ons zeer wel bewust. Namelijk voor God ellendige zondaren, en voor de ogen der mensen de allerverachtste. Indien men wil: uitwerpselen en wegwerpselen der wereld. Zodat er niets overblijft waarop wij bij God mogen roemen, dan alleen zijn barmhartigheid, door welke wij zonder enige verdienste onzerzijds tot de hoop op de eeuwige gelukzaligheid zijn aangenomen; bij de mensen echter niet zo veel, behalve onze zwakheid, welke ook maar in 't minst te belijden bij hen de hoogste schande is”.

De fijnzinnige Van Andel gaf eens een aangrijpend beeld van de kerk zoals die hier reilt en zeilt. Er is in de gemeente, zo schreef hij o.a., steeds „het gezelschap der geveinsden, die in de kerk onder de goeden vermengd zijn”. Er zijn ook „vele dode takken, die aan de boom worden gevonden”. Maar hoe is het onder hen die „wezenlijke christenen” zijn? Hoevelen zijn er onder deze, „aan wie niet weinig te verdragen valt. Zullen wij ze noemen? Er zijn onvaste broeders, die telkens afgevoerd worden van de eenvoudigheid des geloofs, of afgetrokken door de begeerlijkheden des vleses. Er zijn vitachtige broeders, wie wij het bijna nooit naar de zin kunnen maken; wantrouwende broeders, die ons nimmer hun hart schenken; ondankbare broeders, die schijnen te menen, dat wij er hun dank voor schuldig zijn, dat zij zich van ons laten dienen; onhebbelijke broeders, wier gemis aan wat rein en lieflijk is, ons tegen hun gezelschap opzien doet; zwakke broeders, die wij ergeren eer wij het weten, zodat zij ons noodzaken met de uiterste bedachtzaamheid te wandelen, willen wij hen niet kwetsen; andersdenkende broeders, bij wie, in tegenspraak zich uitend, verschil van mening te verdragen valt... moet de lijst nog langer gemaakt? Er is nog plaats op. Plaats ook voor onszelf, om er de gebreken op te zetten, die wijzelf verraden te hebben in de moeite, die het ons kost, om ze in anderen te verdragen; want de mens verdraagt in de naaste niets moeilijker dan het beeld van zijn eigen gebreken”.

Ja, deze zonden, gebreken, ellendigheden der kerk en der kerkmensen tekenen de Schriften ons overal.

Maar dat niet alleen. We zien daarin ook overal de altijd door volgehouden worsteling om de zonden te bestrijden, de gebreken te verhelpen, de ellendigheden te genezen. De Schriften zijn vooral ook met het oog daarop door de Geest geschreven. Men vindt in de bijbel nooit het berusten in welk kwaad, welke zonde, welke zwakheid ook.

Waar ik evenwel nu vooral op wil wijzen is dit, dat deze worsteling om de gemeente en de gelovigen te dringen tot een waar geloof, tot een godzalige wandel, tot een onderkennen van de afval en de zonden, geladen is met een brandende liefde. Er is in de bijbel niets zo ontroerend als het zich uitsloven, in inderdaad eindeloos geduld, van God, van Christus, van de apostelen, om de gemeente te trekken, te lokken naar een waarachtig leven uit Gods genade. Wie daar eenmaal oog voor gekregen heeft wordt er steeds weer door getroffen. En meermalen zal hij het in verbazing zeggen: hoe is het mogelijk, dat God, dat Christus, dat zijn dienaren zo konden zijn!

O, die kerkmensen, ze hadden het duizend maal verdiend, dat God ze wegranselde uit zijn gemeenschap, dat Hij ze neerbliksemde in zijn toorn, ze overgaf aan de ongerechtigheid en de rampzaligheid, waarnaar hun hart steeds weer uitging, die ze altijd weer opzochten waaraan ze zich zo vaak verslinderden. Maar daar is geen sprake van. Er is altijd weer het roepen, lokken, trekken der onbegrijpelijke liefde. Als God duizend maal door zijn volk is getrapt, verlaten, gehoond, komt Hij toch weer tot hen terug.

Men proeft iets van deze bovenmenselijke, oneindige liefde als men de Heiland hoort klagen: „Jeruzalem, Jeruzalem, dat de pro-

feten doodt, en stenigt wie tot u gezonden zijn — hoe dikwijls heb Ik uw kinderen willen vergaderen gelijk een hen haar kuikens onder haar vleugels en gij hebt niet gewild”.

Zeker, er komen in de Schrift ook vernietigende vloekwoorden voor. Denk maar aan wat Christus over Bethsaida, Chorazim, Kaïpernaüm zegt. Maar die worden alleen gesproken als Christus alles, alles in zelfverterende en zelfverloochenende liefde heeft gedaan. Als Hij deze kerkmensen onder de volle druk van zijn liefde heeft geplaatst. Als ze zich ten slotte met grimmige haat tegenover Hem plaatsen en Hem radicaal verwerpen. Eerder niet, eerder nooit!

Als er nog enige onkunde is, enig niet zien van de zonde, dan komt de Heiland weer! Als de voluit valse kerk Jezus Christus heeft vermoord — zijn dood was een gerechtelijke moord — dan komt de Heiland toch weer naar die valse kerk terug. En dan roept en lokt Hij ze weer. Dan zegt Hij die wonderlijke woorden: „Bekeert u en een ieder van u late zich dopen op de naam van Jezus Christus tot vergeving der zonden, en gij zult de gave des Heiligen Geestes ontvangen. Want voor u is de belofte en voor uw kinderen en voor allen die verre zijn, zovelen als de Here, onze God, er toe roepen zal”. En: „Gij zijt zonen van de profeten en van het verbond, dat God met de vaderen gemaakt heeft... God heeft in de eerste plaats voor u zijn Knecht doen opstaan en Hem tot u gezonden, om u te zegenen, door een ieder uwer af te brengen van zijn boosheid”.

Het is voor ieder, die de Schrift in dezen verstaat overduidelijk, dat de kerk juist ten aanzien van deze liefde ontzaglijk gezondigd heeft.

Speciaal op dit beslissende punt heeft zij bitter weinig de gestalte van Christus vertoond. Men streed veel voor de „waarheid”. Maar hoe deed men dat dikwijls? Geschiedde het niet vaak met wrevel, afkeer, wantrouwen, haat jegens de broeders? Was er in vele gevallen niet zeer weinig te merken van de wil om te verstaan, te verdragen, te helpen, te winnen? Hanteerde men niet dikwijls alleen maar de karwats en de knots? Had men in het hart de broeders niet vaak reeds geheel en al losgelaten?

Het is nu een allereerste eis voor de kerk en haar leden ook ten aanzien van de verhouding tot andersdenkende, wankelende, dwalende, afvallige, zich verhardende leden weer de Schriften te verstaan en daarnaar te leven.

We zullen er, om het zo concreet mogelijk te zeggen, weer iets van moeten beseffen wat het betekent wanneer Paulus, als hij over de Joden spreekt, voor Gods aangezicht verzekert, dat hij wel voor eeuwig verdoemd wilde worden als zijn broeders naar het vlees maar gered werden.

Alleen met grote verbazing kan men deze woorden lezen. De Joden vormden in die dagen ten volle de valse kerk. Rusteloos stonden zij de apostel tegen. Ze vervloekten hem. Vijf maal hadden ze hem bijna doodgeslagen. Dat is nog wat meer dan schorsen! En nu zegt Paulus toch deze geweldige woorden. En hij zweert dat hij ze oprecht meent!

Laten we het goed weten: alléén omdat hij zo tegenover de Joden stond, met deze verterende liefde, kón hij hen zo bestraffen, mócht hij dat doen. Alleen zó werd alles wat hij over en tot de Joden sprak een worsteling in de gemeenschap met Christus om ze te behouden!

Calvijn heeft met een paar woorden het typerende van dat optreden van Paulus fijn getekend. Paulus spreekt van de verwerping van de Christus door de Joden op zo'n wijze, zo schreef hij, dat hij zich onthoudt van alle onvriendelijkheid, opdat hij hun gemoed niet zou verbitteren. Maar hij doet dat zonder hun ook maar een greintje toe te geven ten nadele van het Evangelie!

Laat ik in dit verband nog een ander woord van Paulus noemen.

Het is er een dat door hem gericht werd tot de Korinthiërs.

Wat hadden ook die hem het leven bitter gemaakt! De gemeente van Korinthe was bovendien vol ongerechtigheden. En ze minachtte Paulus. Diep beledigend hadden de Korinthiërs over hem gesproken. En dan bestraft Paulus hen. Hij spaart hen niet. Maar hoe? Hoor: „Want in zware druk en be-

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet, Antilopelaan 2, Geldrop, post Eindhoven

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

klemdheid des harten heb ik onder veel tranen u geschreven, niet opdat gij zoudt bedroefd worden, maar opdat gij de liefde zoudt kennen, die ik in overvloedige mate voor u koester”.

Calvijn schrijft hierbij: Paulus maakt de scherpe berisping, die de Korinthiërs verdienden en van hem ontvingen juist door deze houding en woorden ook „liefelijk en vriendelijk”. En Calvijn voegt daar aan toe: Hieruit zien wij uit welke gesteldheid des harten de vrome en heilige berispingen en terechtwijzingen voortvloeien. En dan laat hij er deze, van een scherpe kijk op de kerkelijke wereld getuigende, opmerking op volgen: Want er zijn veel schreeuwerige berispingen, die in het heftige uitvaren, of, beter gezegd: in het bliksemen tegen de gebreken een wonderbaarlijke vurige ijver aan de dag leggen. Intussen zijn zij onbekommerd van gemoed, zodat het er op lijkt of ze in een spel hun keel en tong willen oefenen. Maar het is een kenmerk van een vrome herder dat hij eerst bij zichzelf weent vóór hij anderen daartoe opwekt, eerst door verzwegen overleggingen gekweld wordt, voor hij een teken van verontwaardiging toont en meer droefheid voor zichzelf houdt dan hij anderen aandoet. Let vooral op de tranen van Paulus, zegt Calvijn dan, welke door hun overvloedigheid getuigenis afleggen van zijn zachtheid, maar dan van een zachtheid die veel edeler en mannelijker is dan de ijzeren hardheid van de stoïcijnen. Want hoe teerder de genegenheden der liefde zijn, des te meer zijn ze te prijzen.

Dit zei Calvijn o.a. in verband met het optreden van Paulus tegenover de dwalenden, de zondaars en de afvalligen in de gemeente. In mijn kerkelijke praktijk heb ik veel en veel vaker scherpe, venijnige woorden gehoord en koude, harde, verbeter gezichten gezien dan openbaringen van deze „teerheid” van Paulus: Maar — waar deze leefde, daar deed ze wonderen.

Ik moet eindigen.

Laat ik alles zo mogen samenvatten: Het komt in de omgang met de leden der kerk, speciaal in de omgang met de zwakke, zondige, dwaze, andersdenkende, wankelende broeders, en heel speciaal in de strijd welke binnen de kerk moet worden gevoerd, vóór alles aan op het vertonen van de gestalte van Christus. Dat wil zeggen, dat deze omgang — de kritiek, het vermaan, de strijd — gedragen, beheerst en doorgloeid wordt door de zachtmoedigheid en vriendelijkheid van Christus (2 Kor. 10 : 1).

Als dat niet het geval is dan is dat alles een verwoesting van de kerk, omdat het dan naar zijn wezenlijke aard demonisch is geworden.

Vooraf ook dit moet in de kerk gepreekt en gezegd worden. Altijd door.

C. V.

Enkele opmerkingen over Kerk en Maatschappij

I

Over de plaats, die de kerk inneemt of moet innemen in de maatschappij is reeds zoveel gesproken en geschreven, dat wij beginnen moeten met de erkenning, dat onderwerp noch titel orgineel kunnen worden genoemd.

Ondanks dit, blijft de bezinning op, wat men tegenwoordig noemt: de functionering van de kerk in de maatschappij, brandend actueel.

Deze actualiteit ontleent ons thema aan het feit, dat de aspecten van het maatschappelijk leven, temidden waarvan de kerk leeft en werkt, zich bijkans periodiek wijzigen en vernieuwen. En dat niet alleen: over de wijze waarop en de organen waardoor de kerk moet „functioneren” in de maatschappij, zijn in de loop der jaren theorieën ontwikkeld en praktijken in zwang gekomen, die ieder die het wel meent met de kerk met grote zorg moet vervullen.

Eerst moeten wij nog zeggen, dat wij de benaming: functioneren van de kerk in de maatschappij, niet bewonderen. Toen wij in Opbouw schreven over Industrie en Zondag hebben wij onze bezwaren tegen dit woordgebruik naar voren gebracht. Voor deze gelegenheid nemen wij dit woordgebruik echter ten dele over, maar vragen de lezer aan het woord „functioneren” geen andere betekenis te verbinden dan deze, dat de kerk krachtens haar wezen zegenrijk inwerkt, althans moet inwerken, in het maatschappelijk verkeer.

Die zegenrijke inwerking kunnen wij dan de functionering van de kerk noemen. Welnu; over de vraag of de kerk actief moet functioneren in de maatschappij is geen verschil van mening. Deze vraag wordt, zelfs door uitgesproken humanistische sociologen, bevestigend beantwoord.

De grote, fundamentele verschillen komen pas voor de dag, als ter sprake komt „hoe” de kerk moet functioneren en welke de organen zijn waardoor de kerk in de samenleving functioneert.

Want als het er om gaat de positie, de roeping van de kerk in de maatschappij te bepalen, dan is het van doorslaggevende betekenis hoe men de kerk ziet, hoe men over de kerk denkt.

Als wij dit zien van, en dit denken over de kerk samenvatten onder de noemer „kerk-begrip”, dan kan worden gezegd, dat zelfs ogenschijnlijk kleine onderlinge afwijkingen in dat kerkbegrip onafwendbare consequenties hebben voor het maatschappelijk denken en handelen van de gelovige.

Dat b.v. Rome de verhouding tussen kerk en maatschappij anders ziet dan de protestantse kerken, spreekt vanzelf en wordt ook als vanzelfsprekend geaccepteerd. Dat de diepe, principiële kloof, die Rome scheidt van Dordt en die door geen eumenische wortel-eenheid-theorie kan worden overbrugd, ook het veld van het maatschappelijk denken en handelen doorsnijdt, wordt nog wel gezien.

Althans men geeft dat voor. Met de praktijk staat het er evenwel minder gunstig voor. Met woorden laakt men in Rome het overspannen kerkbegrip met de straffe organisatie als centraal uitgangspunt, maar in de praktijk is men al jaren bezig van eigen kerkgenootschap of kerkengroep een organisatie naar Rooms en werelds model te maken, waarin de autoriteit van Paus en Bisschop wordt vervangen door de autoriteit van synode en kerkelijke vergaderingen.

Met woorden laakt men in Rome het hiërarchisch grondbeginsel, dat scheiding maakt tussen clerus en leken, maar in de praktijk is men al jaren bezig welbewust en ten koste van grote financiële offers een kerkelijke elite te kweken, die onder synodale supervisie leiding moet geven aan het kerkvolk.

Met woorden laakt men in Rome, dat de kerkorganisatie alle maatschappelijke en culturele activiteiten van de „beminde gelovigen” omspant en overspant, maar in de praktijk is men reeds jaren bezig door middel van synodaal-kerkelijke Raden of Stichtingen voor dit en voor dat, het kerkvolk te beroven van zijn kostelijke christelijke vrijheid, verantwoordelijkheid en priesterschap.

Deze protestanten, die zich tegenwoordig allen en met kennelijke trots „reformatori-

sche christenen” noemen, zijn in de praktijk al 'n flink stuk verroomst. Ten opzichte van Rome annexeren deze reformatie christenen zichzelf.

Waar de organisatie der kerk wordt vereenzelvigd met de kerk, wordt het schriftuurlijk grondbeginsel der reformatie, t.w. de mondigheid, de verantwoordelijkheid, het profeet, priester en koning zijn van alle gelovigen, verloochend en is het gevaar van verroomsing acuut.

Het typerende en tevens benauwende van onze tijd is, dat die vereenzelving niet meer in discussie is.

Zelfs een schrijver als b.v. Ds Habermehl, die de problemen van de industrialisatie van nabij kent en in verschillende opzichten kritisch en oorspronkelijk genoemd mag worden, gaat in zijn boekje „Ons dagelijks werk” uit van de vanzelfsprekendheid, dat er zeker voor de gelovige industriearbeider wel wat te doen is, maar als de kerk „als kerk” zich gaat inlaten met industrialisatieproblemen, dus in het maatschappelijke leven als kerk wil gaan functioneren, dan moet de kerk — lees: synode — industriepredikanten benoemen, mensen opleiden voor maatschappelijk werk. Een kerkelijke elite vormen, die leiding kan geven aan die kerkleden, die zelf ook nog wat willen doen.

Zo cru, zegt de schrijver het niet, maar daar komt het toch op neer.

Het komt hierop neer, dat als de kerk wil functioneren in het maatschappelijke leven, en dat effectief wil doen, dat alleen kan geschieden door kerkelijk-synodale organen. De kerk spreekt en handelt door die organen.

Het is niet zo, dat de kerken na gezamenlijk overleg besluiten gezamenlijk te doen wat b.v. de kerken in de industrie centra niet alleen afkunnen. Neen, de synode als vast bestuursorgaan neemt de initiatieven en leidt, of zelf, of door middel van haar deputaten, alle kerkelijk maatschappelijke activiteiten.

Deze praktijk, die wij consequent zien toegepast door de Nederlands Hervormde Kerk, wordt op steeds korter wordende afstand gevolgd door de synode van de niet Vrijgemaakt Gereformeerde kerken.

Men is dan trots op de velerlei activiteit

van „de Kerk”. Met blijdschap en dankbaarheid wordt gesproken van de ontwaakte kerk, die haar woord weer spreekt in en tot de moderne wereld. Gebed en grote financiële offers worden gevraagd voor de kostbare activiteiten van de kerk, die met apostolische bewogenheid het hare bijdraagt om goede oplossing te brengen. De kerk, zo wordt gezegd, doet wat. En de kerk die zo doet verstaat haar tijd. De synode stelt een herderlijk schrijven of kanselboodschap op. Aan het A.N.P. wordt een officieel communiqué verstrekt, dagbladen en tijdschriften krijgen het schrijven of de boodschap in extenso toegesonden, op het televisiescherm wordt de zaak door 'n sympathieke dominee in sportcostuum van gezaghebbend commentaar voorzien.

De kerk spreekt en ze doet dat modern en imponerend. De kerk doet wat en iedereen moet weten dat ze wat doet. De moderne actieve kerk maakt luidruchtig propaganda en maar al te gaarne en al te duidelijk maakt ze gebruik van de resultaten der reclamewetenschap.

Wie vraagt er nog naar het recht en de bevoegdheid van een synode om als „herder” over de kerk op te treden? Wie vraagt er nog naar het recht en de bevoegdheid van een synode om als gezaghebbende de kansel te gebruiken? Het overgrote deel van hen die zich „reformatie christenen” noemen, vraagt daar niet naar. Over de vereenzelving van kerk met de kerkorganisatie wordt niet gediscussieerd. Men aanvaardt het als heel normaal, dat de synode en haar organisaties de kerk vertegenwoordigen. En als het eenmaal zover is, dan is het hek van de dam. Zonder de hinder van twijfel en tegenspraak kan men het aantal en de bevoegdheden van de synodaal-kerkelijke organisaties en deputaatschappen vermenigvuldigen en perfectioneren.

Totdat — en de lezer moet zelf maar uitmaken of in sommige gevallen de grens reeds is bereikt of overschreden —, totdat de kerk zo is overwoekerd door haar organisaties, dat ze geworden is tot een godsdienstige vereniging, die zich beweegt en contacten heeft op schier alle levensterreinen en daarbij ook elke zondag nog twee kerkdiensten organiseert met, naar de eisen van de moderne tijd, een maximum aan liturgie en een minimum aan prediking.

Jac. Wijnands.

Welvaart en welvaartsdenken

Enige tijd geleden verscheen er een rapport „Welvaart en welvaartsdenken” samengesteld door de commissie voor sociale zaken van de Oecumenische Raad van kerken in Nederland.

Deze studie wordt ingeleid door de voorzitter van de Raad, Prof. Dr W. F. Dankbaar en door de voorzitter van de commissie, Prof. Dr W. Banning.

Aan het rapport zijn nog drie studies toegevoegd. De eerste is „Bijbelse waardering van de welvaart” van Prof. Dr G. Brillenburg Wurth. Dan volgt „Het begrip welvaart en de oorzaken van de welvaart” van Prof. Dr F. J. de Jong. De laatste is „Welvaart in de huidige oecumenische discussie” van Prof. Dr J. de Graaf.

Dit is een uitermate belangrijke studie.

Het gaat er in dit rapport om, na te gaan welke invloed de stijgende welvaart in Nederland heeft op het denken in het algemeen en op het geloofsleven in het bijzonder.

Men behoeft het niet in alles met deze studie eens te zijn, of de verbanden zo te leggen als daarin is geschied, om zich toch voor te nemen ernstig over dit onderwerp na te denken. De deskundige lezer zal zich ook herinneren dat, rondom bepaalde stellingen die geponeerd worden, de discussie nog lang niet is geëindigd. Zo gaat Prof. De Jong uiteraard van het standpunt uit, dat hij innam in de controverse met Prof. Dr T. P. van der Kooy, terwijl velen uit onze kring zich liever scharen zouden achter Prof. Van der Kooy. Prof. De Jong troost ons met de verzekering dat de oordelen in de praktijk niet ver uit elkaar liggen.

Het is niet de bedoeling van dit artikel een parafraze van deze studie te geven. Wel om ook in ons blad de aandacht op deze studie te

vestigen (zij is een uitgave van W. ten Have te Amsterdam). Vervolgens om „naar aanleiding van” deze studie het thema, dat daar in wordt behandeld, eens nader te bezien. Voor het overige worde naar de studie zelve verwezen. Stellig kunnen velen, die in prediking en huisbezoek mede leiding moeten geven aan het geestelijk leven, hun winst doen met dit rapport.

Nederland stond in 1945 voor grote moeilijkheden want er was een enorme oorlogschade geleden. Kort daarop verloren wij Ned. Oost-Indië. Op 31 januari 1953 werden wij getroffen door een ontzettende watersnood; een ramp zo groot als maar zelden in de geschiedenis was voorgekomen.

Daar kwamen nog andere zorgen bij. Nederland had een bevolkingsaanwas zoals geheel Europa die niet kende. Voor de groeiende bevolking moesten woningen worden gebouwd, maar moest vooral werk worden gevonden. De landbouw stoot door de verder gaande mechanisatie arbeidskrachten uit. Daarom moest er door vergroting van onze industrie werkgelegenheid gesticht worden voor dat sterk aangroeiend aantal industriearbeiders. De „industrialisatie” werd programmapunt nr 1. Met het bouwen van fabrieken en het vervaardigen of kopen van machines zijn enorme bedragen gemoeid.

Het was dus te verwachten dat Nederland zeer zuinig moest leven en aan zijn consumptie sterke beperkingen zou moeten opleggen om al deze moeilijkheden te overwinnen en om de genoemde taken te kunnen volbrengen.

Echter, zo ongeveer 1951, zien wij dat het toch mogelijk blijkt dat Nederland zijn consumptie langzamerhand kan verruimen. En er is thans een toename van de bestedings-

mogelijkheden die in geheel West-Europa de aandacht trekt.

Wij lezen daarvan in de couranten dat Nederland een ongedachte economische vitaliteit blijkt te bezitten. Er wordt hulde gebracht aan het scherpe economische inzicht, waardoor deze groei geleid kon worden en waardoor men in staat is, zoals de Amerikanen het zeggen, stabilisators in het economisch proces in te bouwen, die een regelmatige voortgang waarborgen. Geprezen worden de regering, de „captains of industry” en de vakbeweging, die eendrachtig samenwerkten in het algemeen belang, waardoor het voeren van een economische politiek mogelijk werd, die deze successen boekte en waardoor ons ook al de economische ellenden bespaard bleven van het Frankrijk van vóór De Gaulle. Lof wordt gebracht aan het Nederlandse volkskarakter dat de moeilijkheden zo moedig onder de ogen durfde te zien.

We behoeven dit niet tegen te spreken, als wij in en achter dit alles, en als oorzaak daarvan, maar de goede hand van de Here zien, die na de smarten van de wereldoorlog Nederland verademing en herstel wilde schenken.

Niet dat de armoede nu is verdwenen. In ons land zijn er nog talloze „vergeten groepen”. En als we buiten onze grenzen kijken schrikken we van het nog stijgende percentage van de wereldbevolking dat aan ondervoeding lijdt. Een percentage dat nog ver boven de 50 ligt.

Bij afnemende en toenemende welvaart ontstaan er altijd sociale spanningen. Bij neergaande conjunctuur gaat het om de „socialisatie van de armoede”. Bij een opgaande conjunctuur vraagt iedere bevolkingsgroep om „een rechtvaardig aandeel in de stijging van de welvaart”.

Wanneer de vakbeweging in deze tijd vraagt om „dit rechtvaardig aandeel”, dan zit daar, naar mijn mening, op zich zelve, niet iets bepaalds onredelijks in. Men behoeft nog niet per se „rood” te zijn, om er toch enig bezwaar tegen te hebben dat de toename van de welvaart uitsluitend ten goede zou komen aan de meestal anonieme groep van aandeelhouders of zou worden uitbetaald als tantièmes aan commissarissen. Het rapport noemt deze laatste groep, naar mijn gevoelen, terecht.

Ik heb de indruk dat men in onze kringen wel wat vlot is met het woord „materialisme”. Niet alleen dat dit een slordig gebruik is van het woord „materialisme”, maar ik kan ook niet inzien dat met dit zeggen een wezenlijke bijdrage is geleverd om de vragen die hier liggen tot een bevredigende beantwoording te brengen.

De Bijbel ziet de welvaart onder vele aspecten. In 't bijzonder zegt hij echter twee dingen.

Vooreerst stelt de Bijbel herhaaldelijk dat welvaart een zegen des Heren is. Telkens wordt persoonlijke of nationale welvaart aangeduid als blijk van Gods gunst. Vaak wordt de materiële welvaart gezien als heenwijzing naar, of type van, het komende godsrijk, waarin wij leven en overvloed zullen hebben. Soms ook als beloning van de hand des vlijtighen. Dan weer houdt het „wel gaan” verband met het rechtvaardig zijn.

Hoe zeer de primitief agrarische toestanden uit de tijd die de Bijbel beschrijft, mogen verschillen met de toestanden in onze industriële-laat-kapitalistische maatschappij — Brilenburg Wurth wijst de bezwaren van Naumann dienaangaande af — wij mogen deze uitspraken van de Bijbel ook op onze tijd van toepassing achten.

Niet dat daaruit zou voortvloeien dat bij armoede Gods gunst afwezig zou zijn. De Bijbel geeft treffende voorbeelden van het tegendeel.

Alleen de Bijbel blijft welvaart uitdrukkelijk zien in het licht van de zegen des Heren.

Nu is het gevaar groot dat wij in deze tijd die welvaart niet meer zien als een gunst des Heren, maar als een economisch proces. Wij zullen dit niet zo zeggen of schrijven, maar dat dit alles een gave des Heren is „als uit Zijn eigen hand”, kan toch minder reëel voor ons worden. Hier trekken o.m. twee zaken de aandacht.

In de eerste plaats heeft de toenemende

welvaart een consumptiedrang wakker geroepen die grote zorgen baart. „Al etende kwam de trek”. Ondanks de gestegen welvaart is er een bloei van het afbetalingsstelsel van consumptieve gebruiksgoederen, die, zonder meer, verontrustend is. Prof. Jager heeft enige tijd geleden hierover in dit blad reeds enkele opmerkingen gemaakt, die ik nu alleen maar dik wil onderstrepen.

Het kort geleden verschenen boek van de Amerikaan Vance Packard. „De verborgen verleiders”, gaf ons, aan de andere kant, een ontstellende blik in de verkooppolitiek en de verkoopmethoden van de grote zakenlieden, waarbij de consumptiedrang zo effectief mogelijk wordt gestimuleerd en geëxploiteerd.

Het rapport doet in dit verband een ernstig beroep op onze christelijke zakenlieden om in hun verkooppolitiek niet wereldgelijkvormig te worden.

Deze zucht naar genot en het stimuleren van dit verlangen geven aan weerszijden het bewijs dat er in ons leven impulsen werkzaam zijn, die moeilijk uit een diep geestelijk leven kunnen voortspuiten.

Een tweede symptoom is de afnemende particuliere barmhartigheid.

Zeker — Johan Bodegraven mocht grote voldoening smaken met zijn verschillende acties — en de Here zij er voor gedankt en geprezen — maar toch als geheel genomen neemt deze af.

Wellicht is dit ook een gevolg van de urbanisatie en de massificatie, die de banden tussen de mensen en de verantwoordelijkheid voor de naaste doen verslappen.

In onze kringen heerst veelal de mening dat de opgelegde overheidszorg etc. de particuliere weldadigheid verdringt. Het kan ook zijn dat wat hier oorzaak genoemd wordt, eigenlijk een gevolg is van, of noodzakelijk geacht werd wegens, het minder wordende gevoel van verantwoordelijkheid jegens de naaste. In ieder geval meen ik wel dat deze zaken functioneel verbonden zijn.

Het blijkt dat het bijbels rentmeesterschap niet meer in concreto wordt beleefd en daarmee zou onze welvaart veroordeeld zijn!

Het rapport zegt dan ook volkomen terecht, dat waar het besef wegvalt dat alles van God is en dat alles ons wordt toevertrouwd (als ware het van ons zelf) het menszijn in evangelische zin is geperverteerd.

Wij moeten niet menen dat wij in onze kringen immuun zijn voor deze tijdgeest. Wellicht doen wij goed om over deze dingen eens na te denken.

Het tweede aspect waaronder de Bijbel de welvaart ziet is het grote gevaar dat die welvaart voor ons kindschap Gods meebrengt. Hij laat niet na ons de gevaren van rijkdom en welvaart voor ons geestelijk leven duidelijk voor ogen te stellen.

Wij denken aan dat ontdekkende woord van onze Here Jezus, dat het gemakkelijker is dat een kameel door het oog van een naald gaat, dan dat een rijke het koninkrijk Gods ingaat. De Here Jezus doet op een andere plaats (Luc. 12 : 16 e.v.) dat aangrijpend verhaal van die rijke hereboer, wiens land veel had opgebracht.

Spreekt de Here Jezus de armen niet zalig? Hebben dié exegeten niet gelijk, die zeggen dat Jezus hier wel allereerst aan armen in sociale zin heeft gedacht, welke juist door hun maatschappelijke tegenslagen alleen Gods gerechtigheid als hun genoegzaam deel bezaten?

In het Oude Testament is het niet anders. Vooral in de zevende eeuw vóór Christus — de weelderige gouden eeuw van het Tienstammenrijk rondom de regering van Jero-beam II — waren het de profeten, o.a. Amos, die hun wee U over de rijken uitriepen.

Niet dat rijkdom op zichzelf een verhin-dering behoeft te zijn. Leefde Abraham, de vader der gelovigen, in onze tijd, dan zou hij tot de hoogst aangeslagenen in de inkomsten- en vermogensbelasting behoren.

In onze kringen wordt nog al gewaar-schuwd voor de geestelijke gevaren verbonden aan de sociale „van de wieg tot het graf” verzorging. Het gevaar bestaat inderdaad dat wij in deze hele sociale verzekering „zeker-heden” zien, waardoor het blijde geloof van dagelijks uit Gods Vaderhand te leven, verstikt wordt.

Deze sociale wetten betreffen, niet uitsluitend, maar wel het meest verstrekkend, de

arbeiders met een salaris beneden de „wel-standsgrens”. Die waarschuwingen zijn dan ook meestal in het bijzonder tot hen gericht.

Het rapport doet er goed aan er op te wijzen dat deze welvaart, misschien moeten we wel zeggen die welvaartspsychose, een geestelijk klimaat kan scheppen en reeds geschapen heeft, dat wellicht nog gevaarlijker is voor het geloof in Gods voorzienigheid dan de „wieg tot het graf” verzekering. En dat gevaar bedreigt ons allen!

Maar wat nu?

Is dan het gebed van Agur de zoon van Jake het enige? „Geef mij armoede noch rijkdom, opdat ik verzadigd zijnde U niet verloochene, noch ook verarmd zijnde stele”.

Maar gesteld al dat wij deze toename van de welvaart zouden kunnen tegenhouden, zou het dan de Here verheerlijken als Zijn kinderen achter bleven? Als wij de technificatie, de rationalisatie, de automatisering zouden tegenwerken, waardoor mogelijk-heden die God Zelf in de schepping heeft gelegd, zouden worden verwaarloosd, zou dat de Here welbehagelijk zijn?

Ik ben zeker niet blind voor de gevaren van dit alles. Van de „robot” mens. Maar men moet mij niet vertellen dat de arbeid vroeger zoveel idealer was. Er is geen enkele reden om terug te verlangen naar de „goede oude tijd”.

Dit proces is eigenlijk al een halve eeuw aan de gang. Alleen schijnt het tempo aan-merkkelijk te versnellen.

Dat de toenemende welvaart met dit evo-lutieproces in de bedrijven samenhangt lijkt mij onbetwistbaar.

Daarom, als de Here ons persoonlijk of als volk welvaart schenkt, zoals dit nu het geval is, dan zullen wij dit dankbaar aanvaarden, maar dan zal moeten blijken dat wij dan de Here niet verloochenen als de Gever van al dit goede. Want dit wordt speciaal met dit verloochenen in Spreuken 30 bedoeld. Wij zullen bidden dat wij goede rentmeesters zullen bevonden worden.

Aan ons geslacht is de taak opgelegd te leven als goede rentmeesters. Wat doen wij met onze welvaart?

In de periode van het „hoog-kapitalisme” van ± 1870 tot de eerste wereldoorlog, was het de taak om ook in veel sociale ellende aan de Here getrouw te blijven. Voor velen was dit te zwaar. Laten wij bidden dat ons deze opdracht niet te moeilijk valle.

Het rapport wijst op de Wereldraad van kerken, die zich zo zeer beijvert voor de achtergebleven gebieden. Het afwijzen van de Wereldraad betekent niet dat hier ook voor ons geen taak zou kunnen liggen! De **wereldarmoede** is er nog in een ontstellende omvang. Dat de Wereldraad soms meer op een politiek, dan op een kerkelijk lichaam gelijkt, mag ons onze ogen niet doen sluiten voor die ontzettende nood.

Ik zou echter toch eerst nog op een ander punt de aandacht willen vestigen n.l. op de zending.

Wij vermogen niet in de toekomst te zien. Maar de vrees bekruipt ons dat het aantal jaren, waarin Europa in de Aziatische en Afrikaanse wereld gelegenheid krijgt om zending te drijven, niet onbeperkt is.

Wat zou het schoon zijn, wanneer in de jaren dat die mogelijkheid er nog is, het zo ver zou kunnen komen dat in Azië en Afrika op vele plaatsen een eigen christelijk, een eigen kerkelijk leven gegroeid zou zijn.

Is er geen reden om deze tijd zeer intensief te benutten?

Indien dit zo is, zijn onze bijdragen voor de zending ontstellend gering, vergeleken met die grote en grootse taak en met de wel-vaart — ook de kerkelijke welvaart in stof-felijke zin — die wij genieten.

Zouden we dit ook niet eens willen over-wegen? Men spreekt vaak over een praktisch christendom. Zou het niet kunnen zijn dat juist dit in deze tijd de testproef is van ons christen-zijn: hoe wij die welvaart aanwen-den?

Utrecht, 31 augustus 1960.

H. C. Smit.

De leer van Christus wordt vervalst, wanneer haar natuurlijke eenvoudigheid verdorven en als met valse versiersels beschilderd wordt, zodat zij aan wereldse filosofie gelijk wordt.

Calvijn.

PERSCHOUW

Een woord van A. Janse (II)

We laten nu een tweede artikel van Janse volgen. Het heeft tot opschrift: Hoe bestaan de doden? — en is te vinden in „Op de Uitkijk”, 10e Jaarg. (1934), blz. 103 v.v.

Hoe „bestaan” de doden?

De Zoon Gods, afdruk van Zijne Zelfstandigheid, is drager van al het bestaande.

Hebr. 1 : 3.

Een veel verbreide populaire kosmologie is deze:

„In de ganse kosmos zijn slechts twee zelfstandigheden, twee substanties, waaruit alles moet bestaan. Iets moet stof zijn of geest. Een derde drager, een derde substantie is er niet. De godheid en de engelen bestaan dan uit geestsubstantie. De stenen bestaan uit stofsubstantie. De mens bestaat uit stof en geest beide. Over de dieren is verschil of hun dierenziel een stoffelijke, of een geestelijke drager is.

Wanneer de mens sterft — zo redeneert men dan verder — dan laat hij de ene drager (de stofsubstantie) los. Blijft hij dan voortbestaan, dan moet hij noodzakelijk zijn geestsubstantie als drager van zijn bestaan gebruiken.

Dus... de mens in het dodenrijk is daar van geestsubstantie.

Viel geest ook weg, dan was er geen zelfstandigheid, geen drager van zijn bestaan”.

Tot zover deze populaire mening.

Ik wil hier enige bezwaren opperen tegen deze populair-„wetenschappelijke” stellingen, die mede door de Middeleeuwse synthese van christelijke en heidense elementen in de filosofie in onze praktische levensbeschouwing zijn doorgedrongen.

1. De wetenschap kan geen absolute uitspraken doen over de ganse kosmos, want wetenschappelijke onderzoeken over de engelenwereld en over het dodenrijk zijn onmogelijk. Gezwegen dan nog van een wetenschappelijk onderzoek naar... de „substantie”(?) van de Allerhoogste Zelf!

De wetenschap mag dus niet beweren, dat er maar twee bestaansmogelijkheden zijn óf in geest óf in stofsubstantie.

2. Als de wetenschap twee dragers van het bestaan aanneemt en dan God indeelt bij de substantie „geest”, dan maakt zij iets, dat zij in de schepping als schepsel kent, tot substantiële drager van God.

De Schrift leert ons echter, dat het God is, die de schepselen draagt. God „draagt” de steen, de plant, het dier, de mens, de engel....

Men beroept zich dan echter op één tekst. In Joh. 4 : 24 staat: God is Geest.

Leest ge die tekst alsof daar een definitie van de „substantie” waaruit God zou bestaan, wordt gegeven, dan laat ge eenvoudig de Schrift zeggen, wat de Scholastiek met behulp van Griekse heidense filosofie heeft beredeneerd.

Leest ge die tekst Schriftuurlijk in 't verband als gesprek van Jezus met de Samaritaanse, dan wordt het anders. Dan staat er dit: de Samaritaanse is onder de indruk van Jezus' woorden en ziet nu, dat Hij een profeet is. Maar nu zit zij met de vraag verlegen of zij dan eigenlijk naar de tempel te Jeruzalem zou moeten gaan om de Allerhoogste recht te aanbidden. Voor haar als Samaritaanse was dat dubbel moeilijk. De middelmuur des afscheidsels tussen Joden en Samaritanen verhindert dit.

Hoe moet dat nu als zij eens in deze profeet ging geloven?

Jezus troost haar nu, dat er verandering komt. Wij weten, welke verandering dat was. De middelmuur des afscheidsels zou gebroken worden — de bediening der Wet, de schaduwendienst zou vervallen, omdat de „waarheid” (werkelijkheid) der schaduwen was gekomen. En voortaan zouden Joden en heidenen samen in de Christelijke Kerk de Heilige Geest ontvangen en Christus dienen. Nog geen drie jaar later kwam Filippus in Samaria Christus prediken, en toen Petrus hun de handen oplegde, viel de Heilige Geest op deze Samaritanen. En toen behoefden zij in het geheel niet meer naar de tempel te Jeruzalem als proseliten op te gaan.

Welnu, Jezus zeide in deze concrete situatie van het gesprek tot de vrouw: Vrouw, neem dit van mij aan, 't is heel binnenkort gedaan met de tempel van Gerizim en van Jeruzalem. Niet dat de dienst Gods te Jeruzalem niet goed was — de Joden hadden gelijk tegen de Samaritanen —, maar toch, de ure komt en is nu, dat de ware aanbidders — dat zijn degenen, die in Christus geloofden — de Vader zullen aanbidden door de Heilige Geest, die aan de Kerk zal gegeven worden, en door Hem die de „Waarheid” is van al die Joodse schaduwendienst. Dan zullen ook de Samaritanen daarbij zijn, want God zoekt ook hen als zij hem in de waarheid en door de Geest aanbidden. Want God is een Geest. God is voor al dezulken geopenbaard als de Heilige Geest (vgl. God is geopenbaard in het vlees). De Here Jezus verwijst de vrouw aldus naar de bediening des Geestes, die zeer nabij is over haar land. Daarom zegt de Here straks als

zij met haar stadgenoten aankomt: de velden zijn wit om te oogsten. Vele Samaritanen (Joh. 4 : 39 en Hand. 8 : 7 en 8 en 25) leerden God aanbidden door de Heilige Geest en in Hem, die zeide: ik ben de waarheid (werkelijkheid) van wat in belofte en schaduw gegeven was. Zie Kantt. Statenvert. op Joh. 14 : 6 en Joh. 1 : 17 en vgl. Hebr. 9 : 24 (de tempel en het tegenbeeld van het ware heiligdom).

Wie hier nu deze praktische verwijzing naar de bediening des Heiligen Geestes in de Nieuw-Testamentische kerk gaat lezen alsof de vrouw verlegen was om een definitie van de „substantie”, waaruit God „bestaan” moet, die zondigt toch wel heel erg tegen de allereerste beginselen van praktische Schriftlezing, en exegese.

3. Als we de Schrift lezen over de engelen, dan zien we, dat ook daar niet van geestsubstantie in de bovengenoemde zin sprake is.

De Schrift zegt, dat de engelen geesten zijn. Maar om nu van deze fijn bewerkte knechten Gods, die spreken en horen en zingen en snel door de kosmos gaan, te concluderen: 't zijn geesten, dus zij bestaan uit geestsubstantie, dat is even dwaas, als dat ik zeg: een kat is een dier, dus zij bestaat uit diersubstantie.

De Schrift kent wél het specifiek onderscheid tussen een geest en een mens van „vlees en been”. Toen de Here Jezus was opgestaan, zeide Hij: tast mij aan en overtuigt u, dat ik het ben, en dat gij niet een geest ziet, want een geest heeft geen vlees en been gelijk gij ziet dat ik heb. Luc. 24 : 39. Maar dat een geest „bestaat” uit „geestsubstantie”, zo spreekt de Heilige Schrift nergens.

4. Uit onze ervaring kennen we geest in ons eigen leven. De Schrift spreekt van de geest in de mens heel duidelijk. Een neergebogen geest, dat is aan de gehele mens te zien. Vurig van geest zijn, dat is ook te zien. Zoals de werking van de wind wordt gezien, maar de wind zelf niet is waar te nemen, zo ook onze geest. Wij hebben die geest. Zo zegt de Schrift het altijd. Maar dat nu deze onze geest, drager van ons bestaan is, zodat we veilig kunnen aannemen, dat wij, afstappende van onze stoffelijke grond, kunnen voortbestaan op geestelijke substantie — zo zegt de Heilige Schrift het nergens.

De doden heten nergens geestsubstantie — en de geest, die wij hebben, wordt niet verwisseld voor onszelf, wat we zijn of waarin we bestaan.

5. Het woord „substantie” in bovengenoemde zin deugt dan ook helemaal niet.

Het is te kwader ure uit de Griekse filosofie overgenomen in de Scholastieke theologie, die een synthese zocht tussen de heidense en christelijke denkmotieven en met heidense termen Christelijke waarheden bewerkte.

Zo werd de leer der Schrift, dat God alles draagt, omdat Hij de ware, zelfstandige, de enige onafhankelijke drager is — verwisseld voor de leer, dat stof en geest dragers van alle bestaan zijn en dat God bestaat als geestsubstantie. Zo werd het schepsel zelfstandig gesteld — en God werd door dat schepsel gedragen.

6. Heel pijnlijk werd deze dwaling gevoeld waar men over de steen ging praten. Als men zegt: die steen hier is uitsluitend stofsubstantie, dan stelt men de steen onafhankelijk van de Geest. En daarom heeft men eeuwen lang getwist over de vraag of en hoe toch „geest” kon inwerken op „stof” en omgekeerd.

In de praktijk is dat niet moeilijk. We zien het elke dag in ons eigen lichaam. We geloven ook op grond van Gods Woord, dat God alleen zelfstandigheid heeft en Hij drager van alle dingen is. Hij draagt de steen, de plant, het dier, de mens, Hij draagt getal en maat, electriciteit en warmte, Hij draagt engelen en duivelen en doden in het dodenrijk. En een steen is al evenmin zelfstandig en onafhankelijk als „stof”, als een mensengeest als „geest”. Wie de stofsubstantie een zelfstandige drager van de steen noemt, die ziet de problemen van alle kant komen. Hoe kan God, die dan geestsubstantie is, ook maar iets doen aan de steen, aan de ganse „natuur”? Hoe kan een engel de zijde van Petrus slaan? Hoe kunnen engelen ingrijpen als wij vallen door de zwaartekracht? Hoe kunnen engelen de steen van het graf wentelen?

Voor de Schrift zijn dit geen vragen, omdat zij geen substantie als op-zichzelf-grondende bestaanswijze kent.

7. Ook voor de z.g. stoffelijke dingen gaat de definitie reeds niet op. Mijn lichaam b.v. geeft de biologen velerlei vraagstukken, die met de „stof” in engere zin niet veel te maken hebben. Zo b.v. de vormkwestie. En de continuïteit van lichaam. Ik heb nog ditzelfde lichaam als toen ik 5 jaar was, maar toch is er geen „stofje” meer hetzelfde.

En ook, de studie over de samenstelling van een onnozel kiezelsteentje voert tot de grootste wonderen: moleculen, atomen, krachten, magnetische invloed, energie... totdat de instrumenten voor de wereld van het niet meer waarneembaar kleine machteloos blijven staan. Wat is zo'n algemeen zinnetje: „de steen bestaat uit stofsubstantie” toch arm. 't Zegt eigenlijk niets.

8. Er zijn nog veel meer dingen op de wereld dan stoffen en geesten. Er zijn vele bestaansvormen van schepselen. Denk aan het bestaan van onze gedachten. Bestaan mijn gedachten als stof of als geest? Neen, ze bestaan als gedachte. Zo bestaan de krachten als krachten, dieren als

KRITISCHE KRABBEL

Kyrie eleison.

„Het kan niet anders, of de Kerk des Heren, die toch allereerst het mikpunt is dezer ontbindende krachten, wordt er door beroerd. Zo werden wij diep getroffen door een waarlijk ontzettend teken daarvan in onze vrijgemaakt gereformeerde kerken... Dat begon met het gerucht makend werk van Ds Telder van Breda... nu volgde in Gorkums kerkblad een artikel van Ds Algra...”

Aldus een recente alarmkreet van een hoogbejaard vrijgemaakt schrijver in een veelgelezen rubriek van een veelgelezen vrijgemaakt gereformeerde krant, waarmede frater het, maar alleen voor wat het eerste deel betreft, met een hart vol zorg eens is.

De les, die frater leerde van de Heilige Schrift, was óók deze: al ware het, dat ik alle talen der mensen en der engelen sprak; al ware het, dat ik geprezen werd vanwege mijn encyclopedische kennis; al ware het, dat ik elke werkelijke of vermeende ketterij op verre afstand reeds onderkende en met geschut van „waarlijk ontzettend” zwaar kaliber bestreed... en ik had de liefde niet, zo ware ik niets.

Niets?

Ja, toch wel wat: „schallend koper of een schetterende cimbaal”.

Hoe harder je slaat, hoe meer kabaal!

Met de hand op het hart kan frater verklaren het niet eens te zijn met veel dingen, die Ds Telder over het „sterven, en dan” schrijft. Het is zeer wel mogelijk, dat hij hetzelfde moet zeggen van de opvattingen van Ds Algra.

Maar, én Ds Telder, én Ds Algra, zijn voor hem broeders in de Here. Broeders, die blijkens de serieuze oprechtheid, waarmede zij onder ons voor hun opvattingen uitkomen, in geen geval de bedoeling hebben ketterijen bedektelijk in te voeren.

Dus treden wij beiden tegen als broeders, waarmede wij in Christus verbonden zijn. Misschien dwalen zij; zoals frater dwalen kan en zoals zelfs de veelgelezen schrijver van het veelgelezen blad dwalen kan.

Frater heeft uit de Heilige Schrift ook dit geleerd: als Ds Telder, als Ds Algra, als frater, als de veelgelezen schrijver dwaalt: breng de zodanige terecht in de geest van liefde, geduld en zachtmoedigheid.

Als de broeders en zusters van en in de vrijgemaakt gereformeerde kerken dit onderling vertrouwen, deze liefde, dit geduld en die zachtmoedigheid niet meer kunnen opbrengen, dan is de vrijgemaakt gereformeerde kerk geen kerk van Christus meer.

Dan past ons maar één erkenning: Here, Gij hebt ons getuchtigd, maar wij hebben niets, niets, niets geleerd.

Dan past ons maar één bede: HERE, ERBARM U.

Frater.

dieren, mensen als mensen, engelen als engelen. En 't is God, die zelfstandigheid heeft en die dit alles draagt.

Ook bij de mens is veel meer dan lichaam een geest. Hij heeft bewustzijnsleven, hart, nieren, hij heeft leven, krachten en gaven, die noch bij „stof”, noch bij „geest” zijn in te delen.

9. Wat zegt dan de Schrift omtrent de stervende mens?

Zij zegt, dat hij de geest, die hij heeft, en die we bij ervaring zagen werken, in de handen van God beveelt, dat hij de geest geeft — en dat die Geest tot God wederkeert, Die hem aan die mens gegeven heeft.

Ook zegt de Schrift, dat de mens bij het sterven ontkleed wordt (2 Cor. 5 : 2-4) — zijn lichaam wordt hem afgenomen — hij keert weder tot het stof (aarde) waaruit hij genomen is — hij daalt neer in het graf. Verder is hij uit ons gezicht.

En dan staat er dat hij — dat is dus de van lichaam ontklede en van geestkracht onblote mens — van de engelen gedragen wordt in Abrahams schoot — en daar is de plaats der rust.

Daar is de mens wiens vlees in het graf rust — in hope op de zalige opstanding (Hand. 2 : 26), nu reeds als naakte mens (2 Kor. 5 : 3) bij de Here. Daar ziet hij de Here Jezus, die daar is met zijn verheerlijkt lichaam, die wel vlees en been heeft: Hij is van ons vlees en been (Hebr. 2 : 14): wij hebben ons vlees in de hemel. Heidelb. Cat. Zond. 18. En 't zien van dat pand

onzer zalige opstanding moet ons wel een zeer zoete vertroosting zijn.

10. Zij die weten dat er veel meer is op aarde en in de hemel, dan „vles en been” en „geest” — zij die weten dat er geen zelfstandige drager van het schepsel bestaat — zij die weten dat God de van „stof” en „geest” beroofde mens even goed in stand houdt en draagt door Zijn goddelijke kracht als Hij hem bij zijn leven in stof en met geest onderhield — zij hebben met de voorstelling der Heilige Schrift op dit punt geen moeite.

Dat wij stof zijn, daar spreekt de Schrift van. Dat wij geest hebben eveneens. Maar dat stof en geest dragers van ons bestaan zijn, zodat we zonder beiden „in 't niet” zouden vervallen, dat verheft het schepsel tot zelfstandigheid.

‘t Is God, die ons nu in onze stoffelijke organisatie draagt — wij bestaan niet bij de gratie van de stof, maar door Hem. En ‘t is zo, dat Hij Zelf die stof draagt, waarmee Hij ons bekleedt heeft. Hij draagt ook de geest, die Hij ons gegeven heeft, en die Hij weer van ons nemen kan. Hij kent ook ons hart en beproeft onze nieren. Zijn hand onderhoudt ons ganse bestaan naar alle zijden.

Zó draagt Hij ons bestaan ook dán in het dodenrijk.

Wij leven daar, niet bij de gratie van een geestsubstantie, die dan als onze overgebleven substantie als drager optreedt, maar alleen doordat de Almachtige ons daar in stand houdt.

De heidenen hebben de gestorvenen als zielestofssubstantie voorgesteld (animisten) of als geestsubstantie (spiritisten). En die schimmen manifesteren zich dan weer in mysterieuze „materialisatiedraden”. Griezellig... als 'n mens zo zijn steunpunt in de „vaste zelfstandige stof” verloor en op een helft van zijn vastigheden, op zijn geest moet zweven.

Wij kunnen nuchter blijven en die griezeligheid afwijzen. God draagt mij nu met vles en been, met hart en nieren, met krachten en gaven — Hij draagt mij straks ook nog als mijn Schepper — even vast — wanneer mijn stof in de aarde is wedergekeerd en mijn geest in zijn handen is bevolen. Er is mij nog heel veel, dat noch stof, noch geest is. Hij zal mij ook daar, ontkleed van lichaam en rustende van geestkracht, vasthouden, en ik zal bij mijn Heer zijn — en ik zal Hem zien, de mens van „vles en been” — de Zoon, de afdruk van Gods zelfstandigheid (hypostasis, substantie), die ook mijn Drager is, en die mij beloofde, dat Hij mij ook zal opwekken tot een eeuwig leven. Zo kan ons vles dan rusten in hope en zo kunnen we dan in vrede onze geest in Gods handen bevelen, als we gaan ontslapen.

C. V.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOL-DAG 1960

Het is onder ons een goede gewoonte, dat de commissie ter voorbereiding van Schooldagen enige tijd voor deze belangrijke dag voor School en Kerken nog iets van zich laat horen.

Voor de meeste broeders en zusters is het wel bekend, hoe zo'n dag verloopt, maar toch wilt U allemaal wel graag op de hoogte zijn omtrent de gang van zaken.

We willen beginnen U iets te vertellen van de Bidstond voor de Theologische Hogeschool.

Deze wordt gehouden, zo de HEERE wil, op dinsdag 27 september a.s., des avonds 8.00 uur in de Nieuwe Kerk, Broederweg 34.

In deze Dienst des Woords, uitgaande van de Raad van De Gereformeerde Kerk te Kampen, hoopt voor te gaan Ds D. van Dijk, emeritus predikant van De Gereformeerde Kerk te Groningen.

Voor deze kerkdienst behoeft U geen kaarten aan te vragen. Het kerkgebouw wordt 7.00 uur opengesteld en alle plaatsen zijn vrij.

Op woensdag 28 september wordt de Theologische Hogeschool-dag gehouden.

We beginnen des morgens precies 10.00 uur en des middags precies 2.00 uur.

Het agendum voor deze dag, waarop vermeld zijn de leiders en sprekers met de onderwerpen, wordt U uitgereikt aan de diverse gebouwen.

De broeders en zusters, die per autobus uit het Noorden en Oosten des lands komen, rijden via de IJsselbrug linksaf de IJsselkade op, dan via de witte Koornmarktspoort langs de Kamper „kathedraal” rechtsaf de Burgwal op en parkeren daar de autobus.

De broeders en zusters, die per bus uit de andere delen van ons vaderland komen, rijden via houthandel Cramer Kampen binnen en parkeren hun bussen op de tweede en eerste Ebbingestraat.

De auto's krijgen allemaal een plaats in het centrum der stad op de Nieuwe Markt.

Overall staan aanwijsborden en de Kamper Verkeers Politie zal U de nodige aanwijzingen geven.

Tijdens de samenkomsten zal zowel des morgens als des middags driemaal worden gecollec-teerd. De eerste collecte is voor de Theologische Hogeschool. Uit deze collecte moeten de onkosten van de Schooldag worden betaald en die zijn niet gering. Daarom wordt deze collecte hartelijk

en dringend bij U aanbevolen. De tweede is voor het suppletiefonds, en ook hierbij willen we een extra aanbeveling niet vergeten. Terwijl in een derde rondgang Uw gave wordt gevraagd voor de bibliotheek. Ook deze collecte mag een flink bedrag opbrengen.

We zullen trachten de samenkomsten des morgens om 11.30 uur te doen beëindigen. Dan hebt U een mooie pauze om ook nog iets van Kampen te zien en Uw kennissen te ontmoeten. Het carillon van de Nieuwe Toren zal door de beiaardier W. A. P. J. Creman worden bespeeld van 12.00 tot 1.00 uur en van 4.00 tot 5.00 uur.

Na afloop van de middagsamenkomsten zal de Heer Chr. Lindeboom te Zwolle het prachtige orgel in de aula bespelen. U gaat dan toch het gebouw bezichtigen en U kunt dan tevens het orgel beluisteren.

Nu moeten we nog iets zeggen over het bezoeken van de samenkomsten. Het blijkt ieder jaar weer opnieuw, dat een aantal broeders en zusters zich niet houdt aan de kaarten die ze hebben ontvangen en waarop staat vermeld in welk kerkgebouw ze worden verwacht. Dat is heel jammer. Want daardoor kunnen andere broeders en zusters die zich wel aan de kaarten houden geen plaats krijgen. Daarom verzoekt de commissie U met alle nadruk: bezoek zowel des morgens als des middags toch die samenkomsten waarvoor U een kaart hebt. In dat gebouw wordt op Uw aanwezigheid gerekend. Anders wordt het een chaos. Dat mag niet. Laat onder ons toch alles met goede orde geschieden.

Wanneer U dit leest kunt U geen logies meer aanvragen. De aanvragen om logies zijn zoveel, dat we aan alle verzoeken niet eens kunnen voldoen. Probeert U ook niet zonder aanvraag naar Kampen te komen want we moeten U helaas teleurstellen.

Tenslotte zal de organist, de Heer Klaas J. Mulder, des middags van 5.00 tot 6.00 uur het orgel bespelen van de Nieuwe Kerk, Broederweg 34. Dit populair concert wordt U aangeboden door de commissie ter voorbereiding van Schooldagen. Het programma voor dit concert wordt U uitgereikt bij de ingang van de Kerk. U mag daarvoor een kleine vergoeding geven. Er wordt dus geen toegangsprijs van U gevraagd. Wilt U tijdens het concert het kerkgebouw niet verlaten? Dat is veel te onrustig.

Het programma van dit populair concert luidt als volgt:

1. Prelude, Psalm 90 vers 1, waarna samenzang van de verzen 1 en 9.
2. Trumpet tune Henry Purcell.
3. a. 2 Koralen:
 - „Herr Gott, nun schleuz den Himmel auf” Joh. Seb. Bach.
 - „Herr Jesu Christ zum Jordan kam” Joh. Seb. Bach.
- b. Toccata in F Joh. Seb. Bach.
- c. Thema met variaties Georg. Fr. Händel.
4. Fantasie over het Lutherlied, Jan Zwart, waarna samenzang van de verzen 1 en 4.
5. Passacaglia Choral en Fuga over: „Wie maar de goede God laat zorgen” Corn. de Wolff.
6. Toccata in f W. R. Driffill.
7. Improvisatie, waarna samenzang twee coupletten van: „Ruwe stormen mogen woeden”.

Geve de HEERE ons samen een goede Theologische Hogeschool-dag 1960.

De commissie.

De Senaat van de Theologische Hogeschool, Broederweg 15, Kampen deelt bij deze mee:

- a. dat zij, die voor het eerst als student wensen ingeschreven te worden, op vrijdag 30 september a.s. verwacht worden in het gebouw van de Theologische Hogeschool, des morgens om 10.— uur. Bij eerste inschrijving moeten worden overgelegd:
 1. bul eindexamen gymnasium, resp. staatsexamen;
 2. attest van de kerkeraad onder wiens opzicht de gegadigde staat;
 3. pasfoto.
- b. dat op vrijdag 30 september des namiddags om 2.30 uur de recensie zal plaats hebben van hen die reeds eerder als student waren ingeschreven. Recensie na 30 september is slechts mogelijk na betaling van f 10.—.
- c. dat eveneens op vrijdag 30 september en wel des avonds 8.— uur de lessen zullen worden geopend door de pro-Rector Prof. Dr H. J. Jager.
- d. dat de colleges van Lector J. P. Lettinga in het kader van de doctorale studie (Akkadisch I) zullen beginnen op maandag 3 oktober a.s.

Voor de Senaat,
H. J. Jager,
h.t. secretaris.

KERKNIEUWS

Afscheid. Na 40 jaar de Geref. kerk van Groningen te hebben gediend nam Ds D. van Dijk op woensdag 14 sept. in een samenkomst, gehouden in de Noorderkerk, afscheid van deze gemeente. Ds van Dijk sprak daarbij een rede uit over het thema: **Geef Rekenschap.** Deze rede zal eerdaags in druk verschijnen.

Beroepbaar. De classis Amersfoort examineerde praeparatoir en stelde beroepbaar: Cand. P. P. Goossens, Dr A. Kuyperlaan 20, Amersfoort.

Jubilea. De predikanten Ds J. van Bruggen te Assen, Ds H. J. Meijerink van Aduard en Ds F. van Dijk te Neede-Eibergen herdenken deze dagen dat zij voor 25 jaar in het ambt werden bevestigd. Ds I. de Wolf van Enschede herdenkt, dat hij voor 25 jaar zijn intree deed in de kerk van Enschede.

Can. Ref. Church. De Can. Ref. Church van Ottawa ontving haar eerste predikant in Rev. H. Krabbendam. Zijn adres is: 449 Churchill Ave, Ottawa 3 (Ont.)

Predikantenconferentie. Op maandag 26 en dinsdag 27 september zal D.V. de Predikantenconferentie gehouden worden in Kampen in „Ons Gebouw”. Besproken zal worden het verleden jaar door Drs W. K. van Dijk van Groningen gehouden referaat over: „Enkele aspecten van de seksualiteit”. Coreferent is Ds G. Visee van Kampen. Dinsdag zal Ds D. van Dijk refereren over: „Het Huisbezoek”.

Adres. Scriba van de Geref. Kerk van Vrouwenpolder is: A. de Wolf, Oostkapelseweg 81, Serooskerke(W.), tel. 01189 - 484; Penningm.: J. J. Sturm, Dorpsdijk 69, Vrouwenpolder, tel. 01189 - 396.

WETTEN TEN LEVEN 2

Inhoud:

Israëls wetten voor het economisch leven en het renteverbod

door A. KEIZER, econ. drs.

De Koningswet (Deut. 17 : 14—20)
door M. VAN DAMME.

„Wetten ten Leven, 2” wil bijdragen tot een vernieuwing van het reformatorisch denken, door onderzoek van de beginselen der WET.

Prijs, slechts f 2.—.

Verkrijgbaar bij de boekhandel en rechtstreeks bij de Uitgeefster:

OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V. TE GOES

BINNENKORT VERSCHIJNT IN DE SERIE

„DE VOORZEIDE LEER”

van Ds C. Vonk

de 1e aflevering van

DE HEILIGE SCHRIFT

(in 5 delen van 6 of 7 afleveringen)

Prijs f 19.50 of f 22.50 per deel

Wij zenden gaarne een prospectus of, na verschijnen een aflevering ter inzage.

F. DAM - BOEKHANDEL - BUITENPOST
Postbus 11 Telephone 05115 - 534

BETALING ABONNEMENTSGELD

Op 1 oktober begint het tweede halfjaar van de vierde jaargang.

Willen onze abonnees die per halfjaar betalen hun abonnementsgeld n.l. f 5.— storten op onze postrekening 233117 t.n.v. Drukkerij STEENBERGEN te Zeist met bijvermelding voor OPBOUW.

Dit bespaart U hoge incassokosten en ons veel administratie.

Dank voor de medewerking.

De Administratie.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij